

WalburgPers

JOHN MARTINKUS

DE OORLOG EINDIGT NIET,
HIJ BEGINT PAS
OPSTAND IN
WEST-PAPOEA

DE
WEG

De weg

De weg

Opstand in West-Papoea

John Martinkus

WalburgPers

WALBURGPERS

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij financiële steun van
Stichting Hapin – Papua Support Foundation

Oorspronkelijke uitgave: John Martinkus, *The Road. Uprising in West Papua*.
Carlton: Black Inc., an imprint of Schwartz Books Pty Ltd, 2020 [9781760642426]
© John Martinkus 2020

Vertaling: Asaf Lahat

Afbeelding omslag: © NurPhoto / Getty Images

Omslagontwerp: Akiko Chan

Opmaak omslag Nederlandse editie: Suzanne Smit-van Hattum,
appelblauwzeegroen, Soest

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6249 540 1

e-ISBN 978 94 6249 647 7

NUR 680

© 2020 John Martinkus, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2020 p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

*Voor alle West-Papoea's, dood of levend, die sinds de illegale
Indonesische overname in 1961 hun leven hebben gewijd
aan het streven naar gerechtigheid. Voor de activisten,
journalisten, gezondheidswerkers, priesters en nonnen
die zoveel in het werk hebben gesteld om de mensen in dit
geteisterde land te helpen en dat nog steeds doen.*

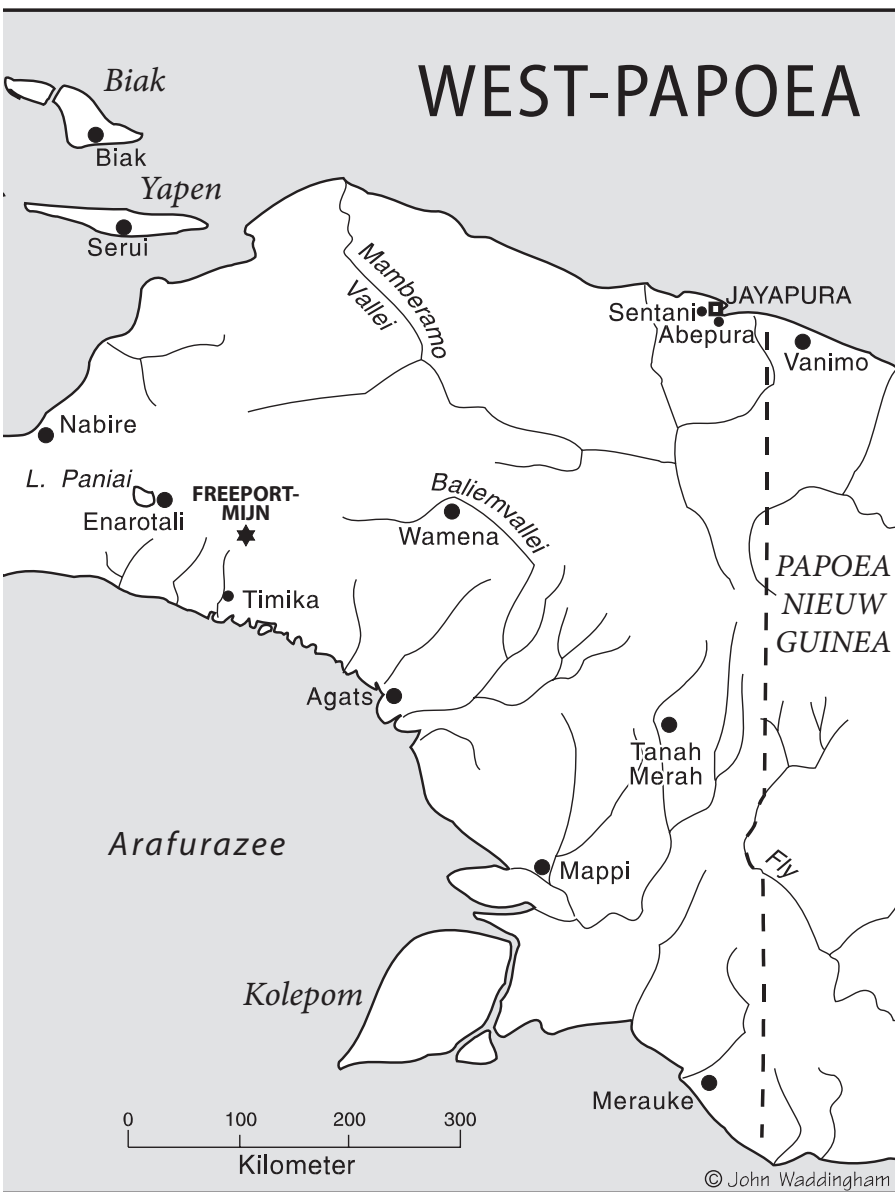

Inhoud

Inleiding	11
Het einde van de weg	13
Overname	23
Goud, koper, gas	39
De vlag hijsen	51
Diplomatie	67
De studenten	81
Het jubileum	97
Epiloog	103
Noten	107

Inleiding

Voor de mannen die in – toen nog – Nederlands-Nieuw-Guinea voor het eerst de smaak van verovering en strijd te pakken hadden gekregen, was het een soort obsessie. Ze sprongen uit vliegtuigen of kwamen in landingsvaartuigen aan op afgelegen locaties om, zoals zij het zagen, de laatste sporen Nederlands kolonialisme op hun grondgebied uit te wissen. Stoere mannen in een nog niet in kaart gebrachte wildernis die nauwelijks een idee hadden waar ze mee te maken zouden krijgen: vijandige inheemse bewoners, moeilijk terrein, tekort aan voorraden. Met als gevolg dat de ongeveer 1200 Indonesische parachutisten die in 1961 en '62 West-Papoea binnenvielen gemakkelijk werden verslagen. De Nederlandse mariniers dreven hen bijeen, geholpen door de speerpunten en pijlen van de lokale bevolking. Een Nederlandse marinier werd naar eigen zeggen misselijk toen hij toezag hoe twee Indonesische soldaten met gescheurde kledij uit de jungle naar een brug werden gesleept en doodgeschoten, waarna hun lichamen in de rivier werden gedumpt. Hij zag hoe gevangenen werden uitgeleverd aan Papoease hulptroepen. Het had voor de Papoea's geen zin om de soldaten gevangen te houden en bovendien zorgde de executie ervoor dat de anderen zich koest hielden. Uitgehongerd, ziek en met hun achterste letterlijk uit hun uniform wegtrendend werden de Indonesiërs meegevoerd langs de aanwezige nieuwscamera's.

Indonesië kreeg het grondgebied van Nederlands-Nieuw-Guinea in handen dankzij een diplomatieke toevalstreffer, niet via een militaire overwinning. Maar de onderofficieren die de mislukte aanval overleefden werden later generaals die bezeten waren van een idee dat de doorstane ellende moest rechtvaardigen en een eerbetoon zou zijn aan de gestorven kameraden en superieuren uit hun jeugd: een weg bouwen. Met de Trans-Papoea-snelweg zou het verlangen uit het Soekarno-tijdperk naar een verenigde Indonesische natie in vervulling gaan. 'Van Sabang tot Merauke', placht de president te scanderen ten overstaan van juichende menigtes, een verwijzing naar de meest westelijke stad

van Indonesië (op het eiland Weh in Atjeh) en de meest oostelijke stad van West-Papoea, waarvandaan je binnen een dag Australië kunt bereiken door met een motorbootje de Straat Torres over te steken. De Trans-Papoea-weg zou door enkele van de meest afgelegen en onherbergzame gebieden van Azië lopen. Streken met zulke hoge bergen dat je er een van de weinige tropische gletsjers ter wereld aantreft. Maar ook streken waar tot op de dag van vandaag mensen sterven door Indonesische militaire operaties, in gevechten of op de vlucht.

Dit plan rijpte in de hoofden van de generaals en hun ambtenaren. Als eerste zouden ze oprukken vanuit Sorong op het schiereiland Vogelkop, een belangrijke havenstad op de westpunt van West-Papoea. Tegelijkertijd zouden ze doorstoten vanuit de provinciestad Manokwari en de hoofdstad Jayapura, beide gelegen aan de noordkust. Vervolgens zouden de legers via een tangbeweging bij elkaar komen om ten slotte over de hooglanden en door de provincie Nduga uit te komen in Wamena, hoofdstad van de geïsoleerde Baliemvallei. Wamena lag zo afgelegen dat de eerste Europeaan er pas in 1904 voet zette en er pas in 1920 en 1938 andere expedities doorheen kwamen.

De volkeren die in dit centrale berggebied van West-Papoea wonen, de Dani en Nduga, verschillen in fysiek en cultureel opzicht van de andere Papoea's, gevormd als ze zijn door de ruige, afgelegen leefomgeving – bergen en hooggelegen regenwoud. Door het eeuwenlang beperkt gebleven contact met de stammen aan de kust en de veelvuldige onderlinge strijd en bijna ceremoniële oorlogen heeft er zich een zeer robuuste bevolking ontwikkeld. De Dani en Nduga erkennen niet dat hun regio deel uitmaakt van Indonesië en weigeren Bahasa Indonesia te spreken. Het zijn stammen die niet snel toegeven of zich terugtrekken. Maar de generaals met hun droombeeld van de weg hadden geen oog voor de wensen van de bevolking. Ze zouden hen 'verpletteren', in de woorden van de Indonesische minister van Defensie Ryamizard Ryacudu (een oud-generaal met een bloedig verleden van mensenrechtenschendingen). Wat dat verpletteren inhoudt kunnen we nu zien – zij het van een afstand, vanwege de beperkingen die diezelfde generaals opleggen.

Het einde van de weg

Dit is een verhaal dat vele jaren bestrijkt en talrijke reizen naar de uithoeken van Indonesië, meestal om verslag te doen van conflicten. Ik wilde juist daarheen waar westerse verslaggevers niet werden toegelaten. Ik begon halverwege de jaren negentig in Oost-Timor, inmiddels een onafhankelijk land, waar ik als toerist heen reisde omdat het verboden was voor journalisten. Ik hing er wat rond, ondanks de terugkerende terloopse doodsbedreigingen en de constante bewaking. Op een gegeven moment trok ik samen met een groepje guerrillastrijders dat voor onafhankelijkheid vocht de bergen in. We liepen stilletjes door de jungle en sliepen in een kuil in de grond overdekt met zeildoek en takken, waar we ons schuilhielden voor de Indonesische troepen die het woud doorzochten en die zo dichtbij kwamen dat we in het struikgewas takjes konden horen breken onder hun laarzen. Een jaar later waren de meeste strijders dood of gevangengenomen, nadat de groep vanuit een hinderlaag in de buurt van hun schuilplaats dertig Indonesische politiemensen had aangevallen en gedood. Hun aanvoerder, David Alex, was levend meegenomen en is daarna nooit meer teruggezien.

Ik keerde steeds weer terug naar Oost-Timor en na de val van de dictator Soeharto in mei 1998 kon ik er permanent verblijven met een journalistenvisum. Ik versloeg de opkomst van het studentenverzet – de betogingen en protesten en de onvermijdelijke repercussies die het Indonesische leger en de milities gebruikten als dekmantel om hun moorden te verdoezelen. Weken-, maandenlang rapporteerde ik over de afslachtingen en moordpartijen in alle provincies. Lichamen tellen, dodenaantallen achterhalen. Basale verslaggeving eigenlijk, maar wel voortdurend onder bedreiging van het Indonesische leger, de politie, hun inlichtingendiensten en hun milities, die bleven vasthouden aan het verzinsel dat ze slechts probeerden de vrede te bewaren tussen twee strijdende groepen: de Timorese onafhankelijkheidsbeweging en de Timorese milities. De